

**„JÁ TU BRATISLAVU MILUJU.“ ZE VZPOMÍNEK
A DOKUMENTŮ RODINY ČESKÉHO LÉKAŘE**

“I Just Love Bratislava.” From the Memories and Documents
of a Czech Doctor’s Family

JANA POSPÍŠILOVÁ

DOI: 10.26363/SN.2018.3.05

© Institute of Ethnology and Social Anthropology of SAS

PhDr. Jana Pospíšilová, Ph.D., Etnologický ústav AV ČR, v. v. i, pracoviště Brno, Veveří 97, 602 00 Brno; e-mail: jana.pospisilova@iach.cz

One of the stages of the Czechoslovak history is the 1920s and 1930s period when Czechs settled with their families in Slovakia, driven by a long-term perspective and working as civil servants in state administration, or in the private sphere. MUDr. Viktor Sedlák graduated from the Charles University in Prague and worked at the Dermatology and Venerology Clinic of the Comenius University in Bratislava since 1919. He later opened a private doctor’s office for skin and venereal diseases and treated the employees of Slovak Railways. In the spring of 1939, he was forced to leave Bratislava and moved to Brno. While in Bratislava, he lived with his wife and two children in a small Czechoslovak villa colony on Lermontov Street (formerly Günther Street) in a house designed by Dušan Jurkovič, in the neighbourhood of other intellectuals. The narrated memories and documents preserved in the family archive together with other objects that were carried to Brno reflect the professional career and private life of the Czech doctor who had lived in Bratislava for twenty years, and show the daily life of his family and social contacts within the predominantly Czech population. The text depicts the family memory culture.

Key words: Czechs in Bratislava, daily life, memory narratives, family memory, home

Klíčová slova: Češi v Bratislavě, každodennost, vzpomínkové narativy, rodinná paměť, domov

How to cite: Pospíšilová, J. (2018). „Já tu Bratislavu miluju.“ Ze vzpomínek a dokumentů rodiny českého lékaře. *Slovenský národopis*, 66(3), 318–330. doi: 10.26363/SN.2018.3.05

ÚVODEM

Malým příspěvkem k jedné etapě československých dějin, lépe řečeno k období, kdy desetitisíce Čechů odešly dobrovolně na Slovensko, aby tam v nově založeném státě pracovali a našli svůj domov, je předkládaný text, ve kterém čerpám ze vzpomínek a paměti rodiny, která žila dvacet let v metropoli na Dunaji. V soukromém archivu rodiny mého manžela se nachází několik osobních dokumentů a fotografických alb

vypovídajících o životě, každodenní praxi a dnech odpočinku jednoho českého lékaře a jeho blízkých. Prameny úřední i subjektivní povahy včetně záznamů rozhovorů s pamětníky dětství prožitého v Bratislavě¹ využívám opírajíc se o odbornou literaturu k danému tématu a dlouholeté vnímání a pěstování československých vztahů. Vzhledem k mezerám ve vzpomínkách a k neúplnosti uchovaných dokumentů nemá tento text ambice podat zprávu o životě české rodiny v Bratislavě, respektive jde o pouhé střípky mozaiky odrážející některé zážitky z každodenního života v minulosti. Pojednává také o významu některých situací a zdánlivých detailů v životě mladého člověka.

K VÝZKUMNÉ METODĚ

Vzpomínky se od prožité minulosti mohou lišit z mnoha důvodů (Kusá, 1995). Například selektivnost paměti, věkový rozdíl a odlišnost pohlaví se ukazuje v rozdílných vzpomínkách sourozenců, kteří s odlišnými povahovými rysy prožili šťastné společné dětství. Při hodnocení výpovědí je třeba brát v úvahu také schopnost zúčastněných (v současnosti devadesátníků) po létech dojmy a zážitky formulovat. Nyní však na toto téma nezaměřuji svoji pozornost. Výchozím materiálem jsou pro mě příležitostné výpovědi mně blízké ženy, od které po několik desetiletí slýchám vzpomínky na život v Bratislavě, poznamenávám si písemně jejich obsah, a v posledním čase pořizuji také jejich audionahrávky. Moje partnerka v rozhovorech není vypravěčsky aktivní, je zdrženlivá v projevech a její vzpomínky jsou krátkými epizodami, v nichž se však projevuje dobrá paměť na jména, postavy a na rozmanité detaily. Spouštěčem vzpomínek bývaly fotografie, mimovolný dotaz na nějaký předmět, počasí za oknem, také datum v kalendáři. Její vzpomínání na Bratislavu bylo příležitostně spontánní, ale v posledním půlroce většinou mnou evokované. Naše rozhovory neprobíhaly na úrovni respondentka – výzkumnice, ale jako promluvy mezi rodinně blízkými osobami. Uvedené zaznamenané vzpomínky nejsou spontánní autobiografií, ale vypovídají o identitě jedince (Hlášková, 1996).

ČEŠI NA SLOVENSKU

Postavení Čechů působících ve dvacátých a třicátých letech 20. století na Slovensku se věnují historikové i etnologové (Rychlík, 1989; Luther, 2004), v odborné literatuře jsou publikovány statistické údaje o počtu státních zaměstnanců, kteří na Slovensko přišli a kteří byli ze státních služeb v období autonomie propuštěni (Rychlík, Rychlíková, 2014), je zpracováno také téma jejich odchodu, odsunu, vystěhování nebo nevyhnání, jak je akt označován (Šisler, 1989; Bystrický, 1997; Luther, 2013). Pro mnohé Čechy však byly politické a hospodářské podmínky na Slovensku natolik příznivé, že neodešli, a tak v době druhé světové války jich na Slovensku působilo na 30 tisíc v různých povoláních (Bystrický, 1997: 611).

Na rozdíl od množství článků a knih, které se věnují osudům Němců odsunutým (vyhnáným) po druhé světové válce z jejich domovů (například Köstlin, 1996; Nosko-

1 Ve svém příspěvku jsem zpracovala především vyprávěné vzpomínky Aleny Pospíšilové, rozené Sedlákové, narozené v Bratislavě v roce 1927. Pro doplnění nebo ověření dějů a jmen jsem oslovila jejího na Slovensku žijícího bratra Viktora Sedláka, narozeného v roce 1923 v Bratislavě. Oba respondenti vyslovili souhlas s uveřejněním svých výpovědí.

vá, Čermáková, 2013; Kreisslová, 2018), zůstalo téma ztráty domova a adaptace na nové bydliště v prostředí protektorátu Čechy a Morava, kde byli Češi vyhnáni ze Slovenska nuceni se poté usadit, stranou odborného zájmu. O životních peripetiích českého vědce v československé Bratislavě a na univerzitě Komenského, a posléze o jeho životě v Čechách, včetně začlenění do zdejšího akademického života, se dovídáme v neobyčejně poutavé monografii o historiku Václavu Chaloupeckém (Ducháček, 2014a). Nucený odchod, pochmurná atmosféra jara roku 1939 a nejistá existence v protektorátu Čechy a Morava byly traumatem, se kterým se museli vystěhovaní Češi vyrovnat jak v soukromí, tak v profesní sféře. V autobiografiích a vyprávěných vzpomínkách vystěhovaných Čechů téma odchodu ze Slovenska za státní hranice a ztráty domova nepochybně zaznívaly, ale soustředěná pozornost mu nebyla věnována mimo jiné proto, že v éře socialismu, kdy pamětníci odchodu ještě žili, stálo uvedené období československých dějin mimo sféru oficiálních výzkumů historických i etnologických.²

SEDLÁKOVI NA SLOVENSKU

Na začátku sedmdesátých let 20. století jsem jela s rodinou svého přítele, budoucího manžela, na výlet na „Železnou studničku“ u Bratislavy. Tam jsem poprvé v příjemném prostředí malokarpatského lesoparku uslyšela vzpomínky manželových prarodičů na výlety do této oblíbené lokality. Manželovi prarodiče, bývalí sokoli sportovního ducha nestěžující si na osud, nebyli zatíženi sentimentem, ale rádi vzpomínali na to, jak sem chodili na sněženky a do restaurace na talíř brynzy, jak se scházeli s přáteli „pod viechou“, koupali se v Dunaji na plovárně u mostu, pod Děvínem či v senecském jezeře a v zimě bruslili na rybníku v Petržalce. Tenkrát jsem ještě nevěděla, že společenský život Čechoslováků v metropoli na Dunaji bude později nosným výzkumným tématem pro etnology a historiky (Salner a kol., 1991).

Při svém hledání československých dějin obrátil historik Milan Ducháček pozornost na osobnost profesora Univerzity Komenského Václava Chaloupeckého a na jeho bratislavské bydliště. V této souvislosti popsal československou vilovou kolonii v dnešní Lermontovově (tenkrát Güntherově) ulici, která byla obydlena „intelektuální elitou“ v čele s architektem Dušanem Jurkovičem (Ducháček, 2012, 2014b). V letech 1923–1925 vyrostl ve svahu pod bratislavským hradem soubor pěti vil navržených Dušanem Jurkovičem, které obývali filolog Josef Hanuš, historik Václav Chaloupecký, „čerstvý docent otologie Pavel Záviška a zřejmě asistent dermatologické kliniky Viktor Sedlák“ (Ducháček, 2012: 121). V jejich blízkosti žil také skalický rodák, lékař Pavel Blaho, Jurkovičův přítel.³ Domněnku Milana Ducháčka týkající se Viktora Sedláka lze bez pochyb potvrdit. Vzpomínky Aleny Pospíšilové-Sedlákové, která se narodila manželům Sedlákovým v Bratislavě v roce 1927⁴, dokazují – spolu s dokumenty uchovanými v rodinném archívu – že vlastníkem vily byl opravdu MUDr. Viktor Sedlák.

2 V exilu publikoval k tomuto tématu historik Ján Mlynárik. Viz Mlynárik, J. (1987). *Česká inteligencia na Slovensku. Kapitoly z dejín českej inteligencie na Slovensku*. Kolín nad Rýnom: INDEX e. V.

3 P. Blaho v ní bydlel do konce svého života a poté Janko Blaho, jeho syn, významný operní zpěvák (Berka, Bahna, 2013: 135).

4 Rodiče Marie a Viktor Sedlákoví měli svatbu v roce 1922.

Viktor Sedlák (Třebíč 1892 – Brno 1982) vyrostl v ševcovské rodině s osmi sourozenci (další dvě sestry se nedožily dospělosti). Spolu s třemi bratry dosáhl univerzitního vzdělání, při čemž se v rodině traduje, že při studiu medicíny na Karlově univerzitě ho podporoval jeho nejstarší bratr.⁵ Viktor Sedlák promoval po návratu z první světové války v roce 1918 v nově vzniklém Československu. Po krátkém působení v brněnské vojenské nemocnici byl od 1. října 1919 sekundářem a posléze asistentem dermatologicko-venerologické kliniky Univerzity Komenského. Od roku 1922 byl ve služebním poměru v ambulanci pro železničáře „na pokladnu“ a soukromým lékařem v ordinaci na stejné adrese na Štefánikově ulici č. 3. Z Bratislavy se s rodinou odstěhoval do Brna v březnu (1. dubna?) roku 1939.⁶ Poté mu byla odborná lékařská praxe povolena v Brně na náměstí Svobody osvědčením ze dne 27. 2. 1939.

Mezi rozmanitými dokumenty z pozůstalosti Viktora Sedláka se ve složce nadepsané „Osobní“ uchoval jeden list novin *Slovenský národ* z 14. 3. 1926 s článkem „*O bólnych osobných otázkach na lekárskej fakulte. Dve nedobytné bašty pre slovenských lekárov a dva konkrétne prípady.*“ Je zde mj. pasáž týkající se habilitace Viktora Sedláka a náznorný příklad protičeské kampaně poukazující na nespravedlnosti ve služebním postupu slovenských lékařů.⁷ Viktor Sedlák doprovodil některé pasáže svými vysvětlujícími rukopisnými poznámkami na okraji. Podle tisku usiloval o habilitaci, k níž však nedošlo, a podle vzpomínek syna, taky lékaře, poté s kožní klinikou pěstoval i nadále styky. V dobrozdání prof. dr. Viktora Reinsberga z univerzitní kliniky nemocí kožních a venerických v Bratislavě z května 1922 je Sedlákova práce hodnocena velmi pozitivně „... jeho vždy korektní jednání s pacienty, jeho přesnost a pílě, jeho zručnost operatérská kvalifikují ho co výborného odborníka“. Jeho specializaci dokládá titul „odborného lékaře pre choroby kožné a pohlavné“ udělený Lékařskou komorou pro Slovensko a Podkarpatskou Rus z roku 1932. „Ty pohlavní nemoci, to byla tenkrát strašná metla“, řekl syn Viktora Sedláka při rozhovoru v roce 2018.

Vzpomínky Aleny Pospíšilové, rozené Sedlákové, a uchovávané dokumenty (vysvědčení, domovské listy, potvrzení o praxi v Bratislavě, soupis stěhovaných věcí, dokumenty o praxi a zaměstnání v Brně, řidičský průkaz aj.) a některé věci výjimečné osobní hodnoty, jako je například stříbrná pudřenka v koženém pouzdře, dřevěný pokojíček pro panenky, chlapecké sokolské tričko, důstojnická čepice a šavle aj. jsou materiální i nemateriální formy vzpomínkové kultury. Vzpomínky na bývalý domov v Bratislavě znějí dosud brněnským bytem, vybaveným nábytkem a dalšími předměty, které tvořily v minulosti bratislavský domov. Rodina tvoří vzpomínkové společenství, vzpomínky vyvolává prohlížení fotografií, třetí a čtvrtá generace se dozvídá o osudech prarodičů. Němým svědkem rodinných příběhů je nábytek v jídelně z produkce Družstevní práce⁸, na verandě je nábytek z čekárny při ordinaci na Štefánikově

5 Jan Sedlák (1871 Třebíč – 1924 Brno) kněz, profesor богословí v Brně, historik.

6 V jednom z rozhovorů uskutečněném 1. 4. 2017 vzpomínala A. Pospíšilová, že je to výroční den jejich stěhování. Jindy mluvila o stěhování v březnu.

7 „V záležitosti docentury dr. Sedláka nebolo vypovedané ešte rozhodujúce slovo, preto varujeme príslušných činiteľov, aby nerozmnožovali krivdy Slovákov. Veríme, že po tomto dobre myslenom upozornení rozhodnutie padne v prospech Slováka.“ *Slovenský národ*, 14. 3. 1926.

8 Družstevní práce (DP) byla kulturně-společenská organizace, která působila v letech 1922–1957 v Československu. Byla založena v Praze jako nakladatelství v roce 1922 a soustředila se na sdružení návrhářů, výrobců a distributorů rukodělných uměleckých řemesel, užitého umění a moderního designu, zejména na cenově dostupné předměty masové spotřeby pro široké vrstvy obyvatel. https://cs.wikipedia.org/wiki/Dru%C5%BEstevn%C3%AD_pr%C3%A1ce

Nová Praga Alfa před domem č. 19 na Güntherově (dnešní Lermontovově) ulici, zprava Marie Sedláková, druhý chlapec Viktor Sedlák ml., Alena Sedláková první zleva, s dětmi ze sousedství, 1932.

Alena s maminkou u besídky v zahradě, 1928.

V zahradě u domu. Zleva Viktor, sestřenice Miluna z Brna, Alena, 1931.

Alena s Viktorem na lyžích pod Pezinskou Babou, 1932.

Všechny fotografie pocházejí z rodinného archivu.

ulici, v předsíni slouží křeslo ze soupravy v pokoji pro hosty, kterou po přestěhování do Brna dostal v Brně žijící bratr Marie Sedlákové. Ložnici si odvezl po smrti své matky v roce 1989 syn Viktor žijící v Holíči.⁹ Bratislavskou vilu se Viktoru Sedlákovu podařilo prodat před vystěhováním (na rozdíl od profesora Václava Chaloupeckého) a její zařízení až na některé kusy nábytku, které daroval domovníkovi, byly převezeny po kontrole celníků do Brna. Rodina se stěhovala do nájemního domu, který Viktor Sedlák koupil po neúspěšném hledání vyhovující vily. Argumentem pro tuto koupi byla vlastní garáž ve dvoře, kde mohl zaparkovat svoji Pragu Alfa.

ŽIVOT V BRATISLAVĚ PODLE RODINNÉ PAMĚTI

Zpočátku bydlela rodina Sedláková v tzv. „Židárně“ pod hradem a matka Aleny Pospíšilové-Sedlákové vzpomínala, že viděli do židovských domácností, z nichž se ozývaly modlitby znějící jako „bílej lajbl, modrej lajbl, červenej lajbl...“. Někdy na začátku 20. let se stěhovali „do svého“. Na dům v Güntherově ulici, který nebyl extravagantní, ale odpovídal představám o solidním životním standardu (Ducháček, 2014a: 171 a 176) dostal Viktor Sedlák hypotéku. Jurkovičovy návrhy pěti vil, které spolu těsně souseďily, se vyznačovaly jednotnou koncepcí, ale každý nesl odlišné architektonické prvky. Dodnes jsou na mřížích vchodových dveří bývalé Sedlákovy vily, nesoucích stopy kubismu, monogramy manželů VS a MS. Viktor Sedlák ml. vzpomínal, jak při hře na zloděje s kamarády prozkoumali v době nepřítomnosti souseda Chaloupeckého jeho vilu. Vlezli dovnitř otevřenými balkónovými dveřmi a prolezli ji až do sklepa, „... protože byla úplně stejná jako náš barák. Nic jsme nevzali, jen jsme tak šantili“ (2018). Jako děti se Sedlákoví kamarádili a stýkali i v dospělosti s Mirkem Dérerem¹⁰, který bydlel naproti, a s dalšími chlapci z okolí, například se synem manželů Blahových. Ulicí se nesl zpěv manželky operního pěvce Janka Blahy, díky němuž chodívala Alena do lóže na operní představení.¹¹

Sedlákoví jezdívali na návštěvu do Děvínské Nové Vsi do zahradnictví k Valentům. *Byli to Češi, ano, měli zahradnictví, to bylo u Děvínské Nové Vsi, obrovský zahradnictví, a on byl starší pán než ta paní Valentová. Ona vedla to zahradnictví a on to teda vedl po právní stránce. On byl právník, takovej starej pán. A měli smradlavýho vlčáka, co sedal dycky pod stolem a strašlivě smrděl. ... A ten pan Valenta měl zálibu, že sledoval, sbíral a měl celou sbírku nočních všelijakejch brouků a motýlů a on tam měl takovej zahradní domek a na tom měl zvláštní nějaký světlo a on tam v noci svítil a tam mu lítaly ty můry a on to sbíral a dělal si ty sbírky a měl syna, ten se menoval Vlk, tak se mu říkalo Vlčku. Nechodil do školy, ale oni měli najatýho profesora, kterej denně tam chodil a učil ho celou gymnazijní látku a von potom vystudoval vysokou školu, ale*

9 Soupis předmětů, které vyvezl V. Sedlák, obsahuje zařízení ordinace a čekárny na Štefánikově ulici č. 3 a bytu na Güntherově ulici č.19. Českým zaměstnancům bylo povoleno bezcelně vyvézt hotovost, vkladní knížky, cenné předměty, nábytek, svršky atd. Soupis vyvážených věcí kontroloval v místě celní úřad (Šisler, 1989). Soupis majetku V. Sedláka a jeho manželky je úředně potvrzený Městským notářským úřadem v Bratislavě 20. 3. 1939, razítko s kollem Republiky československé je z 29. 3. 1939.

10 Mirek Dérer byl synovcem politika Ivana Dérera (2. března 1884 Malacky – 10. března 1973 Praha). Slovenský právník, publicista, československý politik a předseda Československé sociálně demokratické strany dělnické na Slovensku. https://cs.wikipedia.org/wiki/Ivan_D%C3%A9rer.

11 JUDr. Janko Blaho (15. září 1901 Skalica – 24. dubna 1981 Bratislava) byl slovenský operní zpěvák a sběratel lidových písní. Manželka Helena, sopranistka.

Alena Sedláková ve třídě v první lavici, první zprava. „Do školy jsem chodila z domu směrem k hradu, někde pod hradem ta škola byla...“, cca 1935.

Na nových bicyklech. Zleva bratranec Mirka Dérera, Ďuro Novotný, Alena a Paľko Blaho, syn Janka Blaha, 1937.

nevím jakéj obor ... tam sme jezdívali občas, on byl hrozně přjemnej, on byl právník, a ta paní taky, ta se starala, já nevím měli kolik zaměstnanců ... já mám velký voči z toho dětství, ale měli ve městě, měli prodejnu květin a pěstovali, já nevím co všechno – to bylo krásný zahradnictví (Rozhovor 2018).

Sedlákoví udržovali kontakty s rodinami několika českých lékařů působících v Bratislavě. Přibližně v místech, kde je dnešní nemocnice Na Kramároch, bydlel lékař s německým jménem (Viktor Reinsberg?), ke kterému chodili na návštěvu. Měli velké psy vyvolávající respekt, snad buldoky. Chovali je kvůli bezpečnosti, protože jejich dům stál na samotě. Další tři lékaři, kteří všichni odešli v roce 1939 ze Slovenska do Prahy, byli otolog Pavel Záviška, ortoped Metoděj Mikula a blízký rodinný přítel Otakar Jedlička, zubař.

Pak tam měl tatínek známýho jednoho bankovního úředníka, ten se menoval – měl sice německý meno – menoval se Schillinger a on měl dceru Táňu, ta byla tak stará jak já, a s tou sem chodila do školy až ten poslední rok, co sme tam bydleli – do primy. Já sem ještě v Bratislavě začínala gymnázium. A v tom třičtvrtletí, to bylo v březnu, že, tak sme se stěhovali, a oni zůstali v Bratislavě. Tahleta Táňa pak studovala nějakou politickou školu ... a jeli na nějaké prázdky, študáci, na sever, do těch zemí tam severských, a tam se zřítlo letadlo a celý zhořelo, totálně... (Rozhovor 2018).

Až na jednu situaci nejsou dětské zážitky ze školy ve vzpomínání na Bratislavu tematizovány. Volný čas byl naplněn hrami na ulici, v zahradě, v létě plaváním a v zimě bruslením a lyžováním. Samozřejmě bylo cvičení v Sokole. Ale politická situace na Slovensku na konci třicátých let se začala projevovat i v osobním životě členů rodiny Sedlákovy:

... měla jsem na kabátě plechovýho lvíčka českýho, takovej špendlík, a to mně dycky kluci chtěli utrhnout, ale já sem se s nima rvala. Ale to už bylo na gymnáziu, to nebylo na té obecné škole, tam to bylo jaksi klidnější, ale na gymnáziu už byli děcka z různých oblastí, a tak tam byli taky takoví rváči, ale já sem se nedala, já sem se dycky bránila. No vyvstala tam teda hrozná nenávisť Slováků k Čechům, už se to projevovalo tak mezi lidma, víš, dost. Tatínek mně řekl, ať toho lvíčka radši nenoším. ... Doma se o ničem, co se dělo venku, nemluvalo (Rozhovor 2016).

Rodinný přítel, zubař Otakar Jedlička, neměl se svou paní Jitkou, zubařskou instrumentářkou, děti (bydleli někde blíž k hradu). Po odstěhování z Bratislavy spolu rodiny udržovali přinejmenším písemný kontakt a navíc Otakar odkázal přítele na svého v Brně žijícího bratra, houslistu Josefa Jedličku¹², s nímž, jeho ženou a s dalšími přáteli vytvořili společnost, která v Brně při svých setkáních nahrazovala bratislavské chození „pod viechu“.

Dobře situovaní pánové našli zálibu v automobilismu. Viktor Sedlák koupil svoji Pragu Alfa v roce 1932, jeho soused historik V. Chaloupecký koupil automobil v roce 1931 (Ducháček, 2014a). Před tímto automobilem měl V. Sedlák krátkou dobu starší typ Prahy, s nímž se jako náruživý šofér zúčastnil závodu v okolí Bratislavy (snad přes Pezinskou Babu). Automobil byl využíván k jízdám za koupáním do Sence, na výlety do okolí Bratislavy, směrem do Malacek, na prázdniny v Třebíči a v Brně, ale také do Benátek a s dospělou posádkou – s přáteli nebo bratrem Aloisem – na delší cesty do Tater a do Alp. Byl členem Autoklubu Republiky československé, účastnil se spolkového života a setkávání bratislavských automobilistů v blízkosti Malacek u Tančiboku a Kamenného mlýna.

12 Josef Jedlička (1904 Kroměříž – 1993 Brno), houslista a hudební pedagog, člen Moravského kvarteta.

Viktor Sedlák, účastník závodu (Pezinská Baba?), cca 1930.

Major Viktor Sedlák při mobilizaci v Ružomberoku, 1938.

PŘED ODCHODEM

Několik měsíců před odchodem z Bratislavy se děti učily s otcem doma česky. Problémy s českým pravopisem se pak odrazily na vysvědčení na známce z českého jazyka.

Tatínek, když věděl, že se budeme stěhovat sem, tak si koupil český knížky, gramatiku, všelijaký školní knížky. V Bratislavě byl jeden knihkupec, kterej prodával školní knihy, a to byl Čech, a tatínek tam k němu teda chodíval, nebo jestli on chodíval k tatínkovi? ... Tak on si u něho vynášel takový český nějaký učebnice a on nás už od toho podzimu učil českou gramatiku. ... Já sem měla furt trojku z češtiny, kolik roků. ... Jenomže tehda se to jaksi akceptovalo, protože takovejch žáků jak sem byla já, kteří přišli ze Slovenska, bylo strašně moc... já sem měla tu výhodu, že tady měla maminka celou svou rodinu a my sme sem přišli a okamžitě měli naši společnost a věděli, co mají udělat, kam mají jít... (Rozhovor 2018).

V roce 1938 se syn Viktor účastnil 10. všesokolského sletu v Praze, který byl manifestací sokolů před nastupujícím fašismem. Jeho sestra Alena si pamatuje, když po sletu jeli autem z Prahy na výlet na Šumavu a chtěla je předjet kolona vozidel s nějakým německým politikem, nastala napjatá chvíle. Byla to úzká silnice, otec nechtěl a ani nemohl uhnout, ale nakonec Němci auto předjeli a otci při předjíždění Němci hrozili.

Při mobilizaci v září 1938 odjel Viktor Sedlák s rodinou ke svému bratrovi do Trenčína¹³ a auto mu nechal v péči. Rodina potom odjela domů do Bratislavy vlakem a Viktor do Ružomberku, kde s hodností majora vykonával odpovídající činnost.

ZÁVĚREM

Šťastná léta a úspěšnou kariéru v Bratislavě ukončil politický zlom. V blahopřání přítele Oty Jedličky Viktorovi Sedlákovvi k šedesátinám čteme povzdech: „... Dvacet let jsme jeden bez druhého nic nezačali, spolu dělali jsme plány do života i na dovolené, když jeden začal jezdit autem, druhý ho následoval, a bylo nám to vždy vše tak přirozené, jako bychom byli bratři. Škoda, že nám to společné žití třicátý devátý rok přetrhl...“ (18. 12. 1952).

Stěhující se Češi neměli omezený objem věcí, které si s sebou směli odvézt (podle platného vládního nařízení). Současně si ale odváželi i „nehmotná zavazadla“ – emoce, vzpomínky a společnou identitu skupiny, která se na Slovensku usadila, prožila ve většině případů konjunkturu a „nejlepší léta“ svého života. Odnesli si pocit narušených přátelství, nespravedlnosti a začasť i křivdy za upřímnou snahu o poctivou práci při budování společného státu. Češi podle dlouhodobého výzkumu Daniela Luthera převážně odejít nechtěli a jejich vystěhování lze považovat za vyhnání (Luther, 2013). Slovensko bylo pro ně domovem, který museli opustit a v následujících desetiletích po skončení druhé světové války se s pocitem vyhnání vyrovnat. Začali zase žít ve společném československém státě. Ve vzpomínkové kultuře vyhnaných Němců je pojem „domova“ a touhy po něm (Heimweh) zásadní (Fendl, 1993). Tento rys vzpomínkové kultury vyhnaných Čechů a rodiny Viktora Sedláka neobsahuje. Pro Alenu Pospíšilovou, rozenou Sedlákovou, zůstává Bratislava krásným městem s impozantní řekou, pojem domova s ní nespojuje. Fascinace Dunajem jí nedovoluje, aby našla slova obdivu pro

¹³ JUDr. Alois Sedlák (1885 – 1971).

S Mirkem Dérerem, kamarádem z dětství, v jídelně jeho domu na Lermontovově ulici, Bratislava 2013.

Sokolské tričko Viktora Sedláka ml., konec dvacátých let 20. století.

Nábytek z Bratislavy v brněnském bytě, 2018.

brněnské řeky Svatku a Svitavu. Podle německé etnoložky Elisabeth Fendl může získat i veteš, sama o sobě banální, díky zážitkovému kontextu vysoký význam (Fendl, 1993:233). Nábytek z Bratislavy a všednodenní drobnosti v brněnském bytě tak mají vedle materiální hodnoty vysokou hodnotu ideovou, neboť zprostředkovávají životní osudy dřívějších majitelů, manželů Marie a Viktora Sedlákových z Güntherovy ulice.

Tato stať byla vypracována s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 683780761.

LITERATURA

- Berka, T., Bahna, J. M. (2013). *Vily nad Bratislavou*. Bratislava : Marenčin PT.
- Bystrický, V. (1997). Vysťahovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938-1939. *Historický časopis*, 45(4), 596-611.
- Ducháček, M. (2012). Bratislavská vila Václava Chaloupeckého. Obraz z proměny Prešpurku v československý prostor. In: *Bratislava. Zborník múzea mesta Bratislavy*, XXIV (s. 117-132).
- Ducháček, M. (2014a): *Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin*. Praha: Karolinum.
- Ducháček, M. (2014b). Holíčská fara v konceptualizaci dějin V. Chaloupeckého a D. Rapanta. In: V. Goněc, R. Holec (Eds.), *Viditelná i skrytá ... Česko(moravsko)-slovenská hranice v 20. století. Štúdie k česko-slovenským vzťahom a českým a slovenským dejinám. Česko-slovenská historická ročenka 2013*. Skalica - Bratislava: Veda (s. 199-224).
- Fendl, E. (1993). Mitgenommen. Das Gepäck der Heimatvertriebenen. Zum Beispiel Neutraubling. In: *Jahrbuch für Ostdeutsche volkshkunde*, 36, 229-243.
- Hlášková, H. (1996). Kategória minulosti v rozprávačskej stratégii. *Slovenský národopis*, 44(3), 319-334.
- Köstlin, K. (1996). „Heimat“ als Identitätsfabrik. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, 99(3), 321-338.
- Kreisslová, S. (2018). „Domov“ jako místo dočasného návratu. První cesty německých vysídlenců do Československa. *Český lid* 105(2), 159-176.
- Kusá, Z. (1995). Problém pravdivosti informací v životopisných rozprávaniach. *Genealogicko-heraldický hlas*, 5(2), 17-20.
- Luther, D. (2004). Česká komunita v Bratislave 20. storočia. In: D. Luther, P. Salner (Ed.), *Menšiny v meste. Premeny etnických a náboženských identít v 20. storočí*. Bratislava : Zing Print (s. 9-56).
- Luther, D. (2013). Odchod Čechov zo Slovenska (1939 - 1945). Mýtus nevyhnaní. In: B. Soukupová, R. Godula-Węclawowicz (Eds.), *Mýtus - „realita“ - identita. Národná metropole v čase vyvlastnení, kolaborácie a odporu. Urbánne štúdie 5*. Praha: Fakulta humanitných štúdií UK (s. 99-112).
- Mlynárik, J. (1987). *Česká inteligencia na Slovensku. Kapitoly z dejín českej inteligencie na Slovensku*. Kolín nad Rýnom: INDEX e. V.
- Nosková, J., Čermáková J. (2013). „Měla jsem moc krásné dětství“. Vzpomínky německých obyvatel Brna na dětství a mládí ve 20.-40. letech 20. století / „Ich hatte eine sehr schöne Kindheit.“ Erinnerungen von Brünner Deutschen an ihre Kindheit und Jugend in den 1920er-1940er Jahren. Brno: EÚ AV ČR, v. v. i. - pracoviště Brno a Statutární město Brno - Archiv města Brna.
- Rychlík, J. (1989). K otázke postavenia českého obyvateľstva na Slovensku v rokoch 1938-1945. *Historický časopis*, 37(3), 403-424.
- Rychlík, J. (2012). *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů.
- Rychlík, J., Rychlíková, M. (2014). Zprávy Státní stěhovací komise v Bratislavě o postavení Čechů na Slovensku (1939-1945). In: V. Goněc, R. Holec (Eds.), *Viditelná i skrytá ... Česko(moravsko)-slovenská hranice v 20. století. Štúdie k česko-slovenským vzťahom a českým a slovenským dejinám. Česko-slo-*

- venská historická ročenka 2013. Skalica – Bratislava: Veda (s. 237–293).
- Salner, P. a kol. (1991). *Taká bola Bratislava*, Bratislava: Veda.
- Šisler, S. (1989). Odchod českých státních zaměstnanců ze Slovenska v letech 1938–1945. *Český lid*, 76(4), 231–239.

O AUTORKE

PhDr. JANA POSPÍŠILOVÁ, Ph.D., vědecká pracovnice Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., pracoviště Brno, od roku 1994 jeho vedoucí. Vystudovala etnografii a češtinu na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (nyní Masarykovy univerzity) v Brně. Jejími hlavními oblastmi zájmu je slovesný folklor a kultura dětí, Češi v zahraničí, urbánní etnologie, dějiny oboru. Je členkou redakční rady časopisu Národopisná revue, Lidé města, Bulletin Muzea romské kultury, Glasnik Etnografického ústavu Srbské akademie věd a umění. Vydala například publikace *To sem čula na vlastní oči... Tradiční vyprávění na nedašovském Závřší. 2.*, opravené a doplněné vydání. Valašské Klobouky: Muzejní společnost ve Valašských Kloboukách: Brno: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2016; *Děti v Brně. Kapitoly o dětství ve městě pod Špilberkem*. Brno: Doplněk (s K. Altmanem eds.); *Ethnology and Musicology at the Institute of Ethnology, CAS, v. v. i. 110 Years (1915–2015)*. Praha – Brno: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., 2015 (se Z. Uherkem eds.). Více viz http://eu.avcr.cz/pracovnici/FILES/Pospisilova_Jana.html